

ВЕСНЯНКОВА ОБРЯДОВІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ХОРЕОГРАФІЇ

У статті узагальнено погляди вітчизняних етнографів, фольклористів та балетмейстерів щодо українського танцювального фольклору України; розкрито еволюційний шлях хореографічного фольклору; виявлено взаємозв'язок веснянкової обрядовості та українського танцювального фольклору.

Ключові слова: українська культура, український танець, хореографія, хореографічний фольклор, обрядовість, веснянкова обрядовість.

The article summarizes the views of domestic ethnographers, folklorists and ballet masters regarding the Ukrainian dance folklore of Ukraine; the evolutionary path of choreographic folklore is revealed; the interrelationship between freckle rituals and Ukrainian dance folklore was revealed.

Key words: Ukrainian culture, Ukrainian dance, choreography, choreographic folklore, rites, rites of spring.

Сьогодні ми є свідками того, як глобалізація все більше і більше набирає обертів, а національне мистецтво, в тому числі й танець, втрачає свої позиції. Слід зазначити, що масова культура дедалі сильніше витісняє фольклор, а зокрема, національний традиційний танець і він починає втрачати свою самобутність та популярність. Тому сьогодні як ніколи стоїть питання щодо необхідності збереження народних традицій. Адже саме вони є одним із інструментів формування духовної культури сучасної людини. Одним з видів мистецтва яке відображає національні традиції є хореографія.

Хореографія – це унікальне мистецтво постановки танцю. Також цей термін вживається у певних видах спорту.

Народні танці стали невід'ємною частиною художнього життя України і світової хореографії. Вони продовжують свій розвиток на сучасній сцені. Хороводи - один із найдавніших видів народного танцювального мистецтва. Їх виконання раніше пов'язувалося з обрядовими діями, пов'язаними з традиційними зустрічами весни, Нового року, літніми святами.

Фольклорний танець – це стихійний прояв почуттів, настрою, емоцій. З точки зору хореографічної фольклористики не досліджений: його основи, функції, особливості пластики, жестової мови. Слід визнати, що хореографічний фольклор — нині один із найменше розвинених наукових напрямів в Україні.

Метою статі є висвітлення місця веснянкової обрядовості в українській народній культурі.

Завданнями статті є:

- проаналізувати джерельну базу з обраної теми
- розкрити сутність фольклорної хореографії
- дослідити взаємозв'язок фольклорної хореографії та весняної обрядовості.

В.Верховинця вважають одним з перших дослідників українського народного танцю, який обґрунтував педагогічне значення фольклорного матеріалу як засобу формування національної культури молоді, розробив теоретичні засади розвитку і методику опанування українського народного танцю, інноваційний напрям комплексного використання елементів музичного, хореографічного і драматичного мистецтва у виховному процесі, заснував нові синтетичні жанрові форми (рухливу музичну гру, театралізовану пісню).

Значний внесок у розвиток досліджень української народної хореографії вніс А.Гуменюк. По-перше, він поділив фольклорно-хореографічний матеріал на три великі групи: хороводи, побутові та сюжетні танці. По-друге, визначив та охарактеризував танцювальну культуру п'яти локальних регіонів України, дослідив стилістичні особливості українських танців, їх жанри і тематичний розподіл.

До сьогодні залишається актуальними фольклорні розвідки Є. Зайцева, репрезентовані у праці «Основи народно-сценічного танцю» (1976 р.).

«Фольклорний танок - пройшов великий шлях розвитку від простих масових вуличних танців до сценічного танцю. Народно-сценічний танець, джерелом якого є народна творчість, оброблений для сцени та доповнений новими виразними засобами при збереженні основних національних особливостей.» [4, с. 21].

Хореографічне мистецтво, особливо фольклорне, взагалі пройшло складний шлях еволюційного розвитку, відображення світогляду наших предків були ритуальні і тотемічні танці. У процесі розвитку обрядовості та формування образної виразності різних видів первісної культури відбувається перехід танцю із категорії ритуального (релігійного) до фольклорного.

Першим танцем було набір різноманітних рухів, жестів, що пов'язувались з трудовими процесами, спостереженнями людини за тваринами, природою в цілому, враженнями від погоди чи пори року.

Одним з факторів, який спонукав до формування хореографічних традицій українців, була обрядова культура (як християнська, так і язичницька). Ці танці придумані для забезпечення добробуту, здоров'я сім'ї, великої врожайності, на приплоду худоби, тощо.

Найбільшу увагу ми приділили веснянкам. Це один з видів хороводу, обрядовий, український танець, який виконувався групами людей. Хороводи – є старинним видом української народної творчості і являється основою української народної хореографії.

Веснянка – це вид танцю, який відповідає відповідній порі року, певному обряду, наприклад: заклик весни, зустріч, великодні свята, весілля, прощання з весною. Ці самі хороводи, за словами Валентини Сапіги, в Західній Україні називаються гаївками, і їх грали лише у Великодній тиждень коло церкви [9, с. 23]. Інші назви веснянок чи гаївок: гаїлки, гагілки, ягілки, галагілки, риндзівки.

Веснянки були закличними піснями, до певного дійства. Беручись за руки дівчата утворюють коло, або інші схеми і рухаються під ритм пісні, а темп руху залежить від темпу пісні. Воропаєв О. наводить свій варіант розгортання веснянки. Співаючи дівчата здебільшого творять “ключ” і рухаються швидко –

“бігають з підстрибом”, а коли стануть у коло, то рухаються повільніше і також повільніше співають [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 207-208]. Пісні з радісним змістом відображають відродження природи, після тривалої і холодної зими, також тему кохання тощо. Багато дослідників схильні до думки, що веснянки всюди й завжди починалися з «Кривого танцю». Ось так описує М. Грушевський: Крім руху, ніякого смислу в грі немає, головна мета танцю – сприяння пробудженню енергії рослин, ріст яких імітується. Однак з часом початковий зміст ритуалу був втрачений, а танець виконували більш задля розваги молоді.

Також своє бачення змісту веснянки-хороводу «Кривий танець» С. Килимник пояснив так: в цих танках учасники, беручись за руки, завертаються в коло та пробігають попід піднятими руками останньої пари, що, пропустивши під арку зі своїх рук увесь хоровод, завертаються самі під своїми ж руками. Таким чином складається «живописний тин», як його, зокрема, називає В. Скуратівський [10, с. 82].

При аналізі різних хороводів, можемо помітити основні пластичні мотиви таких хороводів, як «Кривий танець», «Шум», «Тинок», «Горох», «Огірочки» виступає імітація завивання рослин. У цих танцях можемо побачити первісний магічний ритуал, покликаний пробудити сили природи. М. Грушевський писав: «Сей мотив – хороводними, імітаційними рухами пособляти зростові потрібних рослин, – очевидно, лежить в основі різних веснянкових дій, і я думаю, що вони були... магічними діями, виконуваними старшими, перше ніж зійшли на гри молодіжі. Такі забави ... колись стояли, мабуть, в дуже тісній зв'язку з магічними, вегетаційними танками, церемоніями, діями, котрих серія починалася з початком соняшного року і переходила через весь господарський сезон, пильнуючи розбудити, зміцнити, можливо, розвинути природні явища добродійні, корисні, потрібні, а знейтралізувати ворожі і шкідливі» [2, с. 133].

Підсумовуючи зазначимо, що:

1. Українські балетмейстери дуже добре дослідили і зробили вагомий внесок у розвиток народної хореографії, зокрема у збереження її національного колориту.

2. Хореографічне мистецтво, особливо фольклорне, взагалі пройшло складний шлях еволюційного розвитку. Першоджерелами танцю були різноманітні рухи, жести, що пов'язувались з трудовими процесами, спостереженнями людини за природою, враженнями від навколишнього світу. Таким чином, бачимо, що люди черпали ідеї для рухів у природи. Яскравим прикладом цього є особливості обрядових танців у нашого народу - пов'язаність з природним циклом. Тому вони у хороводах, супроводжуваних піснями з простим змістом, прагнули своєю енергією, своїм запалом і головне вірою в краще, вплинути на природу в бажаному їм напрямі.

3. Варто підкреслити, що початком формування хореографічних традицій українців, стала обрядова культура (як християнська, так і язичницька). Танцям цієї сфери властивими є мотиви забезпечення добробуту і здоров'я сім'ї, приплоду худоби, врожайності полів, основних селянських турбот. Обрядові танці в Україні називають веснянками, гаївками, танками. Для них прийнято

загальну назву – хороводи. Хороводи являють собою синкретичний вид народної творчості, де поєднується поезія, музика, хореографія.

Отже, синкретичний механізм хороводів відображає первіснообщинну добу практично-магічної меті: закликання весни, прогнати зиму, наворожити багатий літній урожай, напрокувати молоді щасливе обрання пари й весілля. Живучи серед природи, перебуваючи в постійній залежності від неї, людина на ранніх етапах свого розвитку уважно придивлялась до її явищ і ставилася до них суто практично. Все це можемо помітити на особливостях хороводів календарної обрядовості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верховинець В.: Теорія українського народного танцю, 5-е вид. доп. Київ: Музична Україна, 2008. 150 с.
 2. Грушевський М. С. Історія української літератури : у 6-х т. Київ : Либідь, 1993. Т. 1. 392 с.
 3. Гуменюк А. І. Українські народні танці. Київ : Наукова думка, 1969. 612 с.
 4. Зайцев Є, Колесниченко Ю. Основи народно-сценічного танцю: Навч. посібн. для вищ. навч. закл. культ і мист. I-IV рівнів акредитації / Вид.2-е, доопрацьов. I доп. Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. 416 с.
 5. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Том 2: Весняний цикл. Вінніпег ; Торонто : Укр. Нац. Вид. Ком. 1959. 254 с.
 6. Ковальська В. Український народний танець як невід'ємна частина світової хореографії в українознавстві. 2012. № 1. С. 120-126.
 7. Купленик В. Нариси до історії українського народного танцю. Київ: ІЗМН, 1997. 63 с.
 8. Лісовська Ніна Юріївна. Теорія та методика народно-сценічного танцю: навчально-методичний посібник для студентів спеціальностей: 024 Хореографія; 014 Середня освіта. Хореографія. 2 вид. доповнене. Одеса: ПНПУ імені К.Д.Ушинського, 2021. 178 с.
 9. Сапіга В.: Українські народні свята та звичаї, Київ: Знання, 1993. 112 с.
 10. Скуратівський В. Дідух: свята українського народу. Київ: Освіта, 1995. 272 с.
 11. Український обрядовий фольклор західних земель: Музична у 45 антологія / Відп. ред. Г.А.Скрипник; упоряд. та вступ, стаття А.І.Іваницького. Вінниця: Нова Книга, 2012. 624 с.
- Науковий керівник доцент Васяк В.А.**